



# SUDAN'DA BİR YILIN MUHASEBESİ

## SUDAN İÇ SAVAŞININ DÜNÜ, BUGÜNÜ, YARINI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

TUNÇ DEMİRTAŞ

# **SUDAN'DA BİR YILIN MUHASEBESİ**

**SUDAN İÇ SAVAŞININ DÜNÜ, BUGÜNÜ, YARINI  
VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

## TUNÇ DEMİRTAŞ

Doktorasını 2022'de Bursa Uludağ Üniversitesi'nde "Devletin Yeniden Yapılandırılmasında Riskler ve Fırsatlar: Afrika Boynuzu Örneği" adlı tez çalışmasıyla tamamlayan Demirtaş, Mersin Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Afrika siyaseti dahil olmak üzere çeşitli dersler vermektedir. Ayrıca SETA Vakfı'nda Dış Politika biriminde araştırmacı olan Demirtaş'ın çalışma ve ilgi alanları arasında Afrika Boynuzu siyaseti, Afrika'da küresel/bölgesel güç rekabeti ve Türkiye-Afrika ilişkileri yer almaktadır.

COPYRIGHT © 2024

Bu yayının tüm hakları Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SETA Yayınları 249  
I. Baskı: Mayıs 2024  
ISBN: 978-625-6583-48-1

Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

### **SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI**

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE  
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90  
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

### **SETA | İstanbul**

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43  
Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE  
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

### **SETA | Washington D.C.**

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106  
Washington D.C., 20036 USA  
Tel: 202 223 9885 | Faks: 202 223 6099  
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

### **SETA | Berlin**

Kronenstraße 1, 10117 Berlin GERMANY  
berlin@setav.org

### **SETA | Brüksel**

Avenue des Arts 6, 1000 Bruxelles BELGIUM  
Tel: +32 2 313 39 41

# **SUDAN'DA BİR YILIN MUHASEBESİ**

## **SUDAN İÇ SAVAŞININ DÜNÜ, BUGÜNÜ, YARINI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Tunç Demirtaş



**SETA**

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI  
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH  
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية



# İÇİNDEKİLER

---

ÖZET | 7

GİRİŞ | 9

İÇ SAVAŞ SÜRECİ | 11

İÇ SAVAŞIN BOYUTLARI VE MALİYETİ | 15

SUDAN'DA YABANCI AKTÖRLERİN HEDEFLERİ

VE KRİZİN ÇÖZÜMÜ İÇİN GİRİŞİMLER | 19

Mısır | 19

Çad | 20

ABD | 22

Suudi Arabistan | 24

BAE | 25

Rusya | 26

Türkiye | 26

ÇÖZÜM İÇİN ATILAN ADIMLAR | 29

İÇ SAVAŞIN İKİNCİ YILINDA SUDAN VE DARFUR: QUO VADİS? | 31

İKİNCİ DARFUR KRİZİ KAPIDA MI? | 35

SONUÇ: SUDAN'DA ÇÖZÜME YÖNELİK ÖNERİLER | 37



# ÖZET

---

Afrika ile Ortadoğu'yu birbirine bağlayan bir köprü konumunda olan Sudan'da iç savaş bir yılını doldurmuştur. Bu süre içinde Sudan'daki iç savaş sivillere ve devlet kurumlarına yönelik yıkıcı etkisi ve süregelen tehdit nedeniyle ÷lke tarihindeki en yıkıcı savaşlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Diğer taraftan iç savaşın maliyet ve boyutlarının Sudan'ın yanı sıra bölgeye ve uluslararası topluma da geniş kapsamlı etkileri olmuştur. İç savaş bölgesel istikrarı da tehdit edip milyonlarca insanı yerinden ederek insani bir krize yol açmuştır. Ayrıca Sudan'daki iç savaşın yayılma potansiyeli komşu ÷lkeleri de etkileyerek bölgede daha geniş çaplı bir istikrarsızlık dalgasına neden olma riski taşımaktadır.

Önemli bir kavşak noktasında yer alan Sudan'da yaşanan gelişmelerin insani boyutunun yanı sıra ekonomik, göç ve güvenlik boyutları da bulunmaktadır. Özellikle iç savaşın neden olduğu istikrarsızlık ve güvenlik sorunları milyonlarca insanın yerlerinden edilmesine sebep olmaktadır. Bu durum bölgedeki göç hareketlerine paralel olarak sınır ötesi güvenlik risklerini de aynı oranda artırmaktadır. Ayrıca ÷lkeadaki istikrarsızlık Sudan ekonomisinde gerilemeye ve enflasyona neden olmaktadır. Tüm bunlar nedeniyle Sudan'da ve Doğu Afrika'da güvenliğe yönelik sorunların yaşandığı bilinmekle birlikte bu sorunların yakın zamanda özellikle Darfur'da yeni krizleri tetiklemesi de kuvvetle muhtemeldir.

Sudan sahip olduğu stratejik konum ve doğal kaynaklar itibarıyla Afrika'da önemli bir mücadele sahası olarak öne çıkmaktadır. ÷lkeadaki krizde yerel aktörlerin yanı sıra yabancı güçlerin de varlık gösterdiği bilinmektedir. Bu kapsamda



yabancı aktörlerden bazılarının politikalarının yerel aktörlerle karmaşık ilişkilerinin ülkedeki istikrarsızlığın devam etmesine neden olduğu düşünülmektedir. Nitekim yabancı aktörlerin bölgedeki geçirgen sınırların ortaya çıkardığı kontrolsüzlükten faydalanarak silah, ekipman ve milis güçleri gibi unsurların Sudan'a kolayca geçişine fırsat vermesinin ülkedeki kriz ortamının sürmesine yol açtığı düşünülmektedir. Dolayısıyla Sudan bağlamında yabancı aktörlerin amaçları, hedefleri ve politikaları birbirlerinden ayrışabilmekte ve ülkedeki krize etki etmektedir.

Sudan krizinin çözümüne yönelik ise geçtiğimiz bir yıllık zaman içinde Cidde Görüşmeleri, Komşu Ülkeler Girişimi, Afrika Birliği nezdinde çözüm önerileri, BM'nin Genişletilmiş Mekanizması ve Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi'nin (IGAD) farklı zamanlarda farklı girişimleri olsa da Sudan'da kısa vadede bir çözümün oluşabileceği mümkün görülmemektedir. Bununla birlikte uluslararası iş birliğiyle "Sudan için Forum Pazarı" olarak adlandırılabilir Sudan'da kısa, orta ve uzun vadeli sorunların ve çözüm önerilerinin paylaşılacağı bir mekanizmanın oluşturulması ilk aşamada kriz ortamının durdurulmasına fayda sağlayabilir. Bu kapsamda çözüm çalışmalarına başlanması Sudan'ı ve bölgeyi bir noktaya kadar istikrara kavuşturabilme potansiyeline sahip olabilir. Kısacası uluslararası iş birliği ile Sudan'daki iç savaşın sona erdirilmesi, ülkenin yeniden yapılandırılması ve kalkınması için barış, huzur ve istikrarın sağlanması Sudan halkının yanı sıra bölge, Afrika ve küresel sistem için kritik bir öneme sahiptir.

Bu rapor 15 Nisan 2023'te başlayan iç savaşın üzerinden geçen bir yılın ardından Sudan'da krizin nereden nereye geldiğini, maliyetini ve aktörlerini, uluslararası güçlerin Sudan'daki politikalarını ve hedeflerini, sorunun çözümü için atılan adımları ve girişimleri ele alarak gelecekte yeni bir Darfur krizinin yaşanıp yaşanmayacağını tartışmakta ve son olarak krizin çözümüne yönelik önerilerde bulunmaktadır.

# GİRİŞ

---

Afrika Kıtası'nda Mısır, Libya, Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti, Güney Sudan, Etiyopya ve Eritre'ye kara sınırı bulunan Sudan'ın doğusunda Kızıldeniz'e kıyısı bulunmaktadır. Bu kapsamda Sudan, Kızıldeniz rotası itibarıyla küresel ticaret yolları üzerinde önemli bir geçiş güzergahında yer almaktadır. Bununla birlikte Kızıldeniz'in karşı kıyısındaki Suudi Arabistan açısından da Sudan önemli bir konumda yer almaktadır. Öte yandan iç savaş öncesinde 51 milyonluk nüfusu, geniş yüz ölçümü, yer altı ve yer üstü kaynakları ile de Afrika Kıtası'nda dikkat çeken bir ülke konumundadır. Ayrıca Nil Nehri'nin önemli bir kısmının da topraklarından geçmesi Sudan'ın jeopolitik önemini daha fazla artırmaktadır.

Sudan stratejik konumu ve sahip olduğu kaynaklar itibarıyla Afrika'da önemli bir mücadele sahası olarak öne çıkmaktadır. Bölgesel çatışmalardan büyük ölçüde etkilenebilme riskine sahip olan Sudan'ın kendi içerisinde yaşanan çatışma ve sorunlar da bölgeye etki etme potansiyeli taşımaktadır. Nitekim Nil Nehri bağlamında Mısır'ın Etiyopya ile sınır aşan sular konusunda yaşadığı sorunlar kıta içinde farklı bölgelerde meydan okumalara yol açabilmektedir. Bu kapsamda hem Kuzey Afrika'da hem Kızıldeniz ve Suudi Arabistan boyutuyla Körfez bölgesinde hem de özellikle Doğu Afrika ve Sahel Kuşağı'nda yaşanan gelişmeler krizin etki alanını genişletmektedir. Dolayısıyla Sudan ve çevresinde yaşanan tüm gelişmeler Sudan'ı bölgesel ve küresel güç mücadelelerinin bir sahası konumuna getirmektedir.

Sudan 1950'lerden itibaren günümüze dek zaman zaman darbe ve iç çatışmalarla da karşı karşıya gelmiştir. Günümüzde ise yeniden geçmişteki durum-

lara benzer şekilde olaylar kendisini göstermektedir. 2011'de ise Güney Sudan, Sudan'dan ayrılarak uluslararası sistemde yeni bir devlet olarak varlık göstermeye başlamıştır. Öyle ki Güney Sudan'ın ayrılmasından önce Sudan yüz ölçümü itibarıyla Afrika Kıtası'nın en büyük ülkesi konumundaydı.

Günümüzde yaşanan iç savaş bağlamında ise 15 Nisan 2023'te Sudan'ın başkenti Hartum'da başlayan ve ülkenin diğer merkezi şehirlerine yayılan çatışmaların üzerinden bir yıldan fazla zaman geçmiştir. Sudan daha önce birkaç kez iç savaşla karşı karşıya gelmiş olsa da günümüzdeki iç savaş ortamı sivilere ve devlet kurumlarına yönelik tehditleri nedeniyle en yıkıcı savaş olarak öne çıkmaktadır.

# İÇ SAVAŞ SÜRECİ

Sudan'da otuz yıllık Ömer Beşir iktidarı Nisan 2019'da sona ermiştir.<sup>1</sup> Bu süreçten sonra ülkede istikrarsızlık kademeli bir şekilde artış göstermiştir. Sudan'da her ne kadar Beşir iktidarı devrilse de onun döneminde oluşturulan yapıların devamlılığı söz konusu olmuştur. Bu bağlamda Muhammed Hamdan Dagalo'nun lideri olduğu Hızlı Destek Kuvvetleri (HDK) günümüzdeki sorunun iki temel aktöründen biridir. Özellikle 2003'te Darfur krizinde Cancavid milis güçleri olarak varlık gösteren bu yapı 2013'te HDK'ye dönüştürülmüştür.<sup>2</sup>

Nitekim bu dönüşümün öncesinde Beşir 2003'te merkezi yönetim ile Darfur arasında yaşanan iç savaşta kendi saflarında yer alan kabile milislerini Dagalo öncülüğünde bir araya getirerek paramiliter bir yapı oluşturmuştur. Bu paramiliter yapı daha sonrasında Beşir yönetimini koruma amacıyla devam ettirilmiştir. Nihayetinde Beşir 2013'te bu milislerden HDK'yi oluşturmuş ve bu gücün lideri olarak da Dagalo'yu atamıştır. 2017'de ise bir kanun çıkararak mezkur birlikleri doğrudan kendisine bağlamış ve böylece ülkede ikinci bir ordu gücü oluşturmuştur. Beşir, HDK'yi diğer güvenlik güçlerinden gelebilecek askeri darbe tehditlerine karşı "koruyucu" olarak görmüştür. Dolayısıyla Beşir'in HDK bağlamında attığı kritik adımın yıkıcı bir miras olarak günümüzde Sudan'da öne çıktığı görülmektedir.<sup>3</sup>

1 Kaan Devocioğlu, "Türkiye-Sudan Relations in PostBashir Era", *Middle Eastern Studies*, Cilt: 15, Sayı: 3, (2023), s. 205.

2 Kim Searcy, "Tribal Militias in Sudan", Ohio State University, (Haziran 2023), [https://origins.osu.edu/read/tribal-militias-sudan?language\\_content\\_entity=en](https://origins.osu.edu/read/tribal-militias-sudan?language_content_entity=en), (Erişim tarihi: 6 Nisan 2024).

3 Areej Elhag, "RSF's Battle Successes in Sudan: The Consequences of Legitimizing Hemedti", Fikra Forum, 10 Ocak 2024, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/rsfs-battle-successes-sudan-consequences-legitimizing-hemedti>, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2024).

HDK, Beşir sonrası dönemde ordudan bağımsız bir paramiliter güç olarak varlığını sürdürmekle birlikte ordunun imkanlarının büyük bir kısmına da sahip bir güçtü. Nitekim HDK'nin sahip olduğu silahlara Rusya'dan helikopter talebinin de gerçekleşmesi söz konusu olsaydı hava gücü de eklenmiş olacaktı.<sup>4</sup> Dolayısıyla orduya değil istihbarat birimine bağlı ayrı bir ordunun bu minvalde ortaya çıkması söz konusu olmuştur.<sup>5</sup>

Nisan 2019'da Beşir'e yönelik gerçekleştirilen darbe sonrasında ilk olarak Ağustos 2019'da Geçici Egemenlik Konseyi (GEK) kurulmuştur. Sudan'da GEK beş asker ve altı sivilden oluşan on bir üyeli bir yapı olarak dikkat çekmiştir. Bu süreçte iki önemli askeri figür öne çıkmakla birlikte iç siyasi dengelerin de ön planda tutulması hedeflenmiştir. Dolayısıyla Sudan'da sivil bir hükümetin kurulmasına yönelik beklenti de bulunduğu için GEK tarafından bir başbakan görevlendirilmiştir. Bu kapsamda 17 Ağustos 2019'da Abdullah Hamduk sivil hükümetin başbakanı olarak atanmıştır. Ancak Hamduk'un üzerinde ciddi bir baskı olmuştur. Başbakanlık görevini baskı altında sürdüren Hamduk Ekim 2021'de gözaltına alınmıştır. Hamduk gözaltı sürecinden sonra teknokratlardan oluşan bir hükümetin kurulması için Kasım 2021'de serbest bırakılmıştır.<sup>6</sup>

Ekim 2021'de Sudan'da gerçekleşen darbe ile GEK, Abdulfettah Burhan tarafından feshedilmiştir. Bu süreçten bir ay sonra ise GEK tekrar kurulmuş ve başkan yardımcılığı görevine ise HDK'nin lideri Dagalo getirilmiştir. Yeni dönemde Sudan'da siyasi sürecin istikrarlı tarzda ilerlemesi mümkün olmamış ve Aralık 2022'de Birleşmiş Milletler Sudan temsilcisi, Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi (Intergovernmental Authority Development, IGAD) ve Afrika Birliği'nin (AfB) de içinde olduğu yeni bir hükümetin oluşturulmasına yönelik Çerçeve Anlaşması imzalanmıştır.<sup>7</sup> Ancak bu sürecin başarılı bir şekilde sonuca ulaşması mümkün olmamıştır. Kısacası Sudan'da Beşir döneminden sonra sistem birçok konuda aynı şekilde kendisini devam ettirmiştir. Nitekim Sudan'da günümüzde mücadele eden aktörler de Beşir döneminde sistemin içinde yer alan aktörlerdir.

4 Kaan Devecioğlu, "Sudan İç Savaşında Mevcut Durum ve Uluslararası Toplumun Sorumlulukları", ORSAM, 7 Nisan 2024, <https://www.orsam.org.tr/tr/sudan-ic-savasinda-mevcut-durum-ve-uluslararasi-toplumun-sorumluluklari>, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2024).

5 Searcy, "Tribal Militias in Sudan".

6 Khalid Abdelaziz ve Nafisa Eltahir, "Sudan's Army Chief, Paramilitary Head Ready to De-Escalate Tensions, Mediators Say", Reuters, 15 Nisan 2023; "Sudan Timeline: From the Fall of Bashir to Street-Fighting in Khartoum", MEE Staff, 18 Nisan 2023, <https://www.middleeasteye.net/news/sudan-turmoil-bashir-fall-fighting-khartoum-timeline>, (Erişim tarihi: 6 Nisan 2024).

7 "Will the Framework Agreement in Sudan Lead to Democracy?", Sudan in the News, 25 Mart 2023, <https://www.sudaninthenews.com/framework-agreement/will-the-framework-agreement-in-sudan-lead-to-democracy>, (Erişim tarihi: 6 Nisan 2024).

Dagalo'nun deve tüccarlığından milis gücü liderliğine ve ilerleyen süreçte ise ülkenin "ikinci adamlığına" yükselişi dikkat çekmiştir. Ancak Dagalo'nun askeri sahneden siyaset sahnesine yönelmesi Sudan'da günümüzde yaşanan sürecin temellerini atmıştır. 2021'de Başbakan Hamduk'un görevden alınmasını eleştirmesi ve askeri üniforma yerine sivil kıyafetle farklı ülkelere geziler düzenlemesi Burhan tarafından rahatsız edici olarak algılanmıştır. Nitekim bu süreçte Burhan'ın yurt dışı gezilerine çıkarken ülke yönetimi için vekaleti Dagalo yerine farklı kişilere vermesi bu güvensizliğin bir göstergesidir.<sup>8</sup>

Son dönemde Dagalo'nun Hartum'un çevresine asker yönlendirmesi üzerine Burhan tarafından önlem olarak şehirdeki stratejik noktalara ağır zırhlı birliklerin sevk edilmesi, Başkanlık Sarayı'nın etrafının çevrilmesi, ordu karargahının etrafına duvarların örülmesi ve ülkenin en büyük ikinci uluslararası havalimanı olan Marowe Havalimanı'nın etrafının korumaya alınması gibi gelişmeler çatışmanın artık kaçınılmaz olduğunun göstergeleri arasında yer almıştır.<sup>9</sup> Kısacası Beşir sonrası dönemde Sudan ordusunun başında bulunan Burhan ve HDK'nin başındaki Dagalo arasındaki anlaşmazlıklar ve güven problemleri bugünkü iç savaşın temelini oluşturmaktadır.

8 Ömer Erdem ve Ahmed Satti, "Deve Ticaretinden İkinci Adamlığa: Sudan Hızlı Destek Kuvvetleri Lideri Dagalu", Anadolu Ajansı, 17 Nisan 2023.

9 "Fighting between Sudan Military Rivals Enters a Second Day, with Dozens Dead", CNN, 17 Nisan 2023.



# İÇ SAVAŞIN BOYUTLARI VE MALİYETİ

---

Sudan ordusu ve HDK arasında yaşanan savaşta başkent Hartum dışındaki bölgelerde etkilenmektedir. Ancak genel açıdan bakıldığında Sudan'da 24,8 milyon insanın yardıma ihtiyacı bulunmaktadır. Bu rakamın yüzde 47,8'ini çocuklar, yüzde 46,7'sini yetişkinler (yüzde 25,8'i kadınlar) ve yüzde 5,5'ini de yaşlılar oluşturmaktadır.<sup>10</sup> Bu kapsamda Sudan'da çocukların ihtiyaçları ülkede en fazla ihtiyaç sahibi grubu net şekilde ortaya koymaktadır. Sudan'da yaşanan iç savaşın temelde insani, ekonomik ve göç boyutları bulunmaktadır. Ancak belki de en önemli boyutu insani boyut olarak öne çıkmaktadır.

Sudan'da çatışmalar su ve sağlık hizmetleri başta olmak üzere kritik altyapıları, bankacılık ve finans hizmetlerini, elektrik ve iletişim hizmetlerini oldukça olumsuz etkilemiştir. Bu kapsamda çatışmalardan etkilenen bölgelerdeki hastanelerin yüzde 70'i çalışmamakla birlikte kullanımda olan hastaneler ise sağlık hizmetine ihtiyaç duyan insanların yoğunluğu nedeniyle yetersiz kalmaktadır.<sup>11</sup>

---

10 "Sudan Humanitarian Needs and Response Plan 2024", Humanitarian Action, 20 Aralık 2023, <https://humanitarianaction.info/plan/1188/document/sudan-humanitarian-needs-and-response-plan-2024/article/glance-4>, (Erişim tarihi: 6 Nisan 2024).

11 "Regional Director Statement on the Health Crisis in Sudan", WHO, 21 Kasım 2023, <https://www.emro.who.int/media/news/regional-director-statement-on-the-health-crisis-in-sudan.html>, (Erişim tarihi: 6 Nisan 2024).





Kaynak: BBC

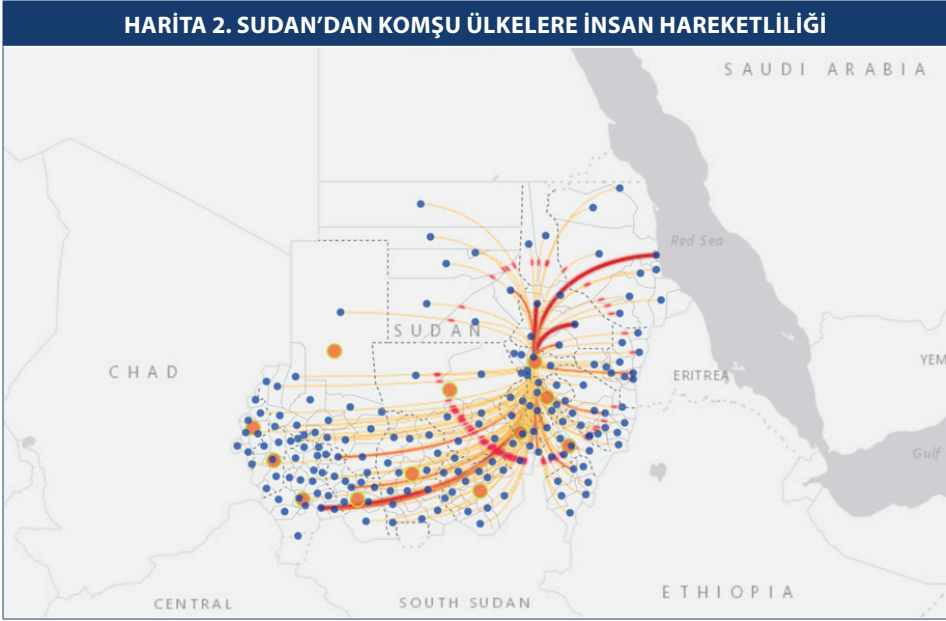
Sudan'da tüm bölgelerde ciddi manada insani yardıma ihtiyaç bulunmaktadır. Sudan nüfusu ile yardıma ihtiyaç duyan insanlar birlikte düşünüldüğünde ülkede her iki insandan birinin yardıma muhtaç olduğu görülmektedir. Günler geçtikçe ülkede ihtiyaçların "kriz"e dönüştüğü bilinmektedir. Öte yandan ihtiyaç sahiplerine yönelik verilerde görüldüğü üzere ülkedeki kadınlar ve kız çocukları, çatışmanın taraflarınca işlendiği iddia edilen kaçırma, tecavüz ve köleleştirme de dahil olmak üzere cinsel şiddetle karşı karşıya kalmaktadır.<sup>12</sup>

Sudan'da özellikle Kordofan ve Darfur'a sığınan çatışmalar dikkat çekerken Darfur'da toplu katliamlar ve yerinden edilmeler sonucunda etnik şiddet de ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla ülkede çatışma bölgelerinin Hartum dışına doğru hızlı bir şekilde genişlemesi krizin endişe verici boyuta ulaşmasına neden olmaktadır. Bu süreçte Sudan'da toplamda 13 bine yakın insan hayatını kaybetmiştir.<sup>13</sup> Bununla

<sup>12</sup> "Sudan: Women and Girls Abducted, Held 'in Slave-Like Conditions' in Darfur", UN News, 6 Kasım 2023, <https://www.un.org/africarenewal/magazine/november-2023/sudan-women-and-girls-abducted-held-%E2%80%98slave-conditions%E2%80%99-darfur>, (Erişim tarihi: 6 Nisan 2024).

<sup>13</sup> "Fighting in Sudan: What You Need to Know about the Crisis", International Rescue Committee, 4 Ocak 2024, <https://www.rescue.org/eu/article/fighting-sudan-what-you-need-know-about-crisis>, (Erişim tarihi: 6 Nisan 2024).

birlikte iç savaşın başından bu yana geçen bir yıllık süreçte 18 eyaletin bulunduğu Sudan'da 7 binden fazla yerde çatışma ve yerinden edilmeler yaşanmıştır.<sup>14</sup> Bu bir yıl içinde 51 milyonluk Sudan nüfusunun 6 milyondan fazlası ülke içinde yerinden edilmiş durumdadır. Ayrıca 2 milyondan fazla kişi de Mısır, Çad, Libya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Güney Sudan ve Etiyopya gibi komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır.<sup>15</sup> Yani Sudan nüfusunun en az yüzde 15'i kriz nedeniyle yerlerinden edilmiş durumdadır.



**Kaynak:** Displacement Flow Map, <https://dizayee.github.io/flow-map-dtm>, (Erişim tarihi: 6 Nisan 2024).

Bu kapsamda belki de en fazla dikkat çeken husus ise ülke içinde yerinden edilenlerin yarısının çocuklar olmasıdır. Zira bir ülkenin geleceği niteliği taşıyan çocukların eğitim hayatından yoksun kalması, savaş nedeniyle travma yaşaması veya sakat kalması gibi durumlar sadece şimdiki kuşakları değil gelecek kuşakları da olumsuz etkileme potansiyelini barındırmaktadır. Buna binaen Sudan'da yaşananların insani maliyeti oldukça yüksektir. Sudan'da son bir yıldır yaşanan iç savaş nedeniyle milyonlarca çocuk okula gidememektedir.<sup>16</sup> Bu yüzden eğitim hayatından yoksun kalan nesillerin Sudan'ın geleceğini de aynı oranda etkilemesi kaçınılmaz görünmektedir. Bu kapsamda BM'nin ülke içinde ve dışında eğitim sağladığı çocuk

14 "One Year of Conflict in Sudan: Visualizing the World's Largest Displacement Crisis", IOM UN Migration, (Nisan 2023-Nisan 2024), <https://storymaps.arcgis.com/stories/9ab6d7999c434eaa8dbf1734d515de72>, (Erişim tarihi: 6 Nisan 2024).

15 "One Year of Conflict in Sudan".

16 "Sudan Humanitarian Needs and Response Plan 2024".

sayısı sadece 87 bindir.<sup>17</sup> Öte yandan iç savaşın çocukların psikolojisi üzerindeki etkisi de düşünüldüğünde çocukların uzun vadeli ruh sağlığının olumsuz etkilenmesi de eğitim hayatlarına ek olarak olumsuz bir durum ortaya çıkaracaktır. Sudan'da 2023 sonu itibarıyla 20 milyona yakın okul çağında çocuk bulunmaktaydı.<sup>18</sup> Ülkede iç savaşın çıktığı dönemin hemen öncesinde 12,5 milyon çocuk eğitim hayatına devam ederken iç savaşın başlamasıyla yarıdan fazlası kız çocuğu olmak üzere 6,5 milyon çocuk eğitime ara vermiştir.<sup>19</sup> Ancak bu noktada öne çıkan en önemli husus insani maliyettir.

Bununla birlikte Sudan'daki krizin ekonomik etkileri de bulunmaktadır. Sudan'da krizin günümüzde oluşturduğu ekonomik maliyetlerin bir noktaya kadar hesaplanabilmesi mümkün iken geleceğe yönelik maliyetin hesaplanabilmesi ise mevcut durumda mümkün gözükmemektedir. Nitekim ülke ekonomisinde geçtiğimiz yıl yüzde 40 daralma yaşanmıştır. Yani Sudan gayrisafi yurt içi hasılası (GSYH) 42 milyar dolardan 25 milyar dolara gerilemiştir. Bununla birlikte tarım sektöründe yüzde 60 daralma yaşanırken işsizlik oranında ise 2022'den 2023'e yaklaşık yüzde 15 artış yaşanmıştır. Öte yandan Sudan ekonomisinde enflasyon 2022'de yüzde 129'dan 2023'te yüzde 127'ye düşmüşken 2024'te ise bu verinin yüzde 256'ya yükselmesi beklenmektedir. Ayrıca Sudan para biriminin de çatışmaların başlamasıyla birlikte dolar karşısında en az iki kat değer kaybına uğradığı bilinmektedir.

Sudan'da iç savaş öncesi dönemde artan gıda fiyatları ülkede insani bir krizi ortaya çıkarmıştır. Ancak iç savaş ile bu durum yerini daha kötü bir sürece bırakmıştır. Nitekim güncel olarak Sudan'da 7,7 milyon insan gıda güvensizliği ile karşı karşıya durumdadır. Bununla birlikte çatışmaların Mavi Nil ve Beyaz Nil arasında yer alan ve Sudan'ın "buğday ambarı" olarak bilinen el-Cezire'ye yayılması yüz binlerce insanı yerinden etmiştir. Dolayısıyla ülkedeki gıda krizi daha da kötüleşmiştir. Bunlarla birlikte ülkedeki insani yardım depoları ve iş yerlerinin yağmalanması durumu da gıda güvensizliğinin artmasına etki edecektir. Nisan 2024'te özellikle Kuzey Darfur'da el-Faşir'e giden gıda malzemelerinin HDK tarafından engellendiğine yönelik iddialar Kuzey Darfur'daki krizin daha fazla artması riskini beraberinde getirmektedir.

17 "Sudan İç Savaşının Birinci Yıl Dönümünün Bilançosu", ORSAM, 15 Nisan 2024, <https://orsam.org.tr/tr/sudan-ic-savasinin-birinci-yil-donumunun-bilancosu>, (Erişim tarihi: 6 Nisan 2024).

18 "Sudan Humanitarian Needs and Response Plan 2024".

19 "Sudan: Seven Months of Conflict - Key Facts and Figures (15 November 2023)", UN OCHA, 19 Kasım 2023, <https://reliefweb.int/report/sudan/sudan-seven-months-conflict-key-facts-and-figures-15-november-2023>, (Erişim tarihi: 6 Nisan 2024).

# SUDAN'DA YABANCI AKTÖRLERİN HEDEFLERİ VE KRİZİN ÇÖZÜMÜ İÇİN GİRİŞİMLER

Sudan'da iç savaşın iki temel aktörü olsa da ülke içinde özellikle Darfur'da etkili olan ve liderliğini Mustafa Tambur'un yaptığı Sudan Kurtuluş Hareketi,<sup>20</sup> Darfur Valisi Minni Minnavi,<sup>21</sup> Adalet ve Eşitlik Hareketi lideri Cibril İbrahim,<sup>22</sup> Tamazuj Hareketi<sup>23</sup> ve Sudan Halk Kurtuluş Ordusu lideri Abdulaziz Hilu<sup>24</sup> gibi yerel aktörlerin yanı sıra ABD, Rusya, Çin, Mısır, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Türkiye, Etiyopya, Çad, İsrail, IGAD, AfB ve daha birçok ülke ve örgütlenmenin Sudan krizinde varlık gösterdiği bilinmektedir. Bu aktörlerin Sudan'da farklı amaç ve hedefleri bulunmaktadır. Bu raporda yerel aktörlerden ziyade seçilmiş ülkelerin Sudan'a ilişkin amaç ve hedefleri ele alınmıştır.

## MISIR

Mısır, tarihsel bağı ve ortak sınırı bulunması nedeniyle Sudan'da yaşanan ve yaşanabilecek tüm gelişmelerin kendisi için önemli sonuçlara sahip olduğunu ve

20 "Former Darfur Rebel Leader Returns to Khartoum", Sudan Tribune, 3 Nisan 2021, <https://sudantribune.com/article67506>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2024).

21 "Minni Minawi to be Inaugurated Today as Governor of Darfur", Dabanga, 10 Ağustos 2021, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/minni-minawi-to-be-inaugurated-as-governor-of-darfur>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2024).

22 "Justice and Equality Movement", UN Department for General Assembly and Conference Management, <https://unterm.un.org/unterm2/en/view/unhq/f430d52d-2d94-49be-b2ff-4fc7b51080de>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2024).

23 "Panel of Experts on the Sudan Addressed to the President of the Security Council", S/2022/48, UN Security Council, 24 Ocak 2022, s. 46.

24 "SPLM-N al-Hilu Extends Unilateral Ceasefire for Additional Three Months", ReliefWeb, 1 Nisan 2020, [splm-n-al-hilu-extends-unilateral-ceasefire-additional-three-months](https://reliefweb.int/report-sudan/splm-n-al-hilu-extends-unilateral-ceasefire-additional-three-months), (Erişim tarihi: 7 Nisan 2020).

kendisini etkileme potansiyelini öne çıkarmaktadır. İki ülke arasındaki bağlar nedeniyle Sudan'daki iç savaşın etkilerinden Mısır'ın kaçınabilmesinin mümkün olmayacağı söylenebilir. Yine Mısır, Sudan'daki iç savaş ortamından kaçan sivillerin akrabalık bağları gibi nedenlerle bölgedeki diğer ülkelere kıyasla sığınabilecekleri ilk ülkelerden biridir. Halihazırda Mısır'ın yaşadığı ekonomik sorunlara bir de Sudan'daki iç savaştan kaçan sivillerin eklenmesi ise beraberinde Mısır ekonomisine yeni bir yük getirmektedir.

Öte yandan 8 Ekim 2023'te başlayan İsrail'in Gazze saldırılarının Kızıldeniz güvenliğini etkilemesi de Mısır ekonomisini sarsmaktadır. Nitekim 19 Ekim 2023'te Husilerin İsrail ile bağlantılı olduğunu iddia ettiği gemileri hedef almaya başlaması Kızıldeniz rotasını kullanan gemileri etkilemiştir. Dolayısıyla Kızıldeniz'in kuzeyinde yer alan ve Mısır ekonomisi için önemli bir yere sahip olan Süveyş Kanalı'ndan geçişler de sekteye uğramaktadır. 2022-2023 mali yılında Süveyş Kanalı'ndan geçen üç geminin Mısır ekonomisine 1 milyon dolar gelir bıraktığı düşünüldüğünde kanalın önemi anlaşılmaktadır. Öte yandan bahsi geçen dönemde Süveyş Kanalı'nı 26 bin gemi kullanmıştır. Yine Nil Nehri'nden kaynaklı su sorunu gibi bölgesel sorunlar kapsamında birkaç istisnai durum dışında Sudan ve Mısır genellikle birlikte hareket etmektedir.<sup>25</sup>

Kısacası Sudan'daki iç savaş Mısır'ın ekonomik, siyasi ve güvenlik altyapısı üzerinde ciddi baskı oluşturma potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda Sudan askeri yönetiminin Mısır'ın çıkarları doğrultusunda yönlendirilerek güçlendirilmesi, Etiyopya'nın inşa ettiği Büyük Etiyopya Rönesans Barajı (GERD) üzerinde ve Nil sularında Sudan'ın kendisi ile birlikte hareket etmesinin sağlanması ve son olarak da ekonomik sıkıntıda olan bir Mısır için ek zorluklar çıkmasına izin vermemek adına Sudan'ın başarısız bir devlet olmasının önlenmesi Mısır'ın Sudan'daki hedefleri olarak öne çıkmaktadır.

## ÇAD

Çad hükümetinin Burhan ile aynı safta yer aldığı görülmekle birlikte Sudan'daki iç savaşta tarafsız kalmaya yönelik bir politika izlediği bilinmektedir. Ancak Sudan krizinin Sahel bölgesinde özellikle Çad'a sıçrama riski oldukça yüksektir. Zira hem Sudan hem de Çad'da varlık gösteren Zaghawa nüfusu Çad Devlet Başkanı İdris

25 Tunç Demirtaş, "Kızıldeniz Güvenliği: Husi Saldırıları ve Artan Jeopolitik Riskler", *SETA Analiz*, Sayı: 401, (Ocak 2024), s. 18.

Deby Itno ile Sudan'da güçlü bağlara sahiptir.<sup>26</sup> Aynı şekilde Darfur Valisi Minni Minnawi de Zaghawa etnik kökenine mensup olarak Sudan'da Burhan ile iş birliği yapmaktadır.<sup>27</sup> Bu durum ise bölgedeki çatışma ortamının artmasına ve çatışma sahasının genişlemesine neden olabilecek potansiyele sahiptir.



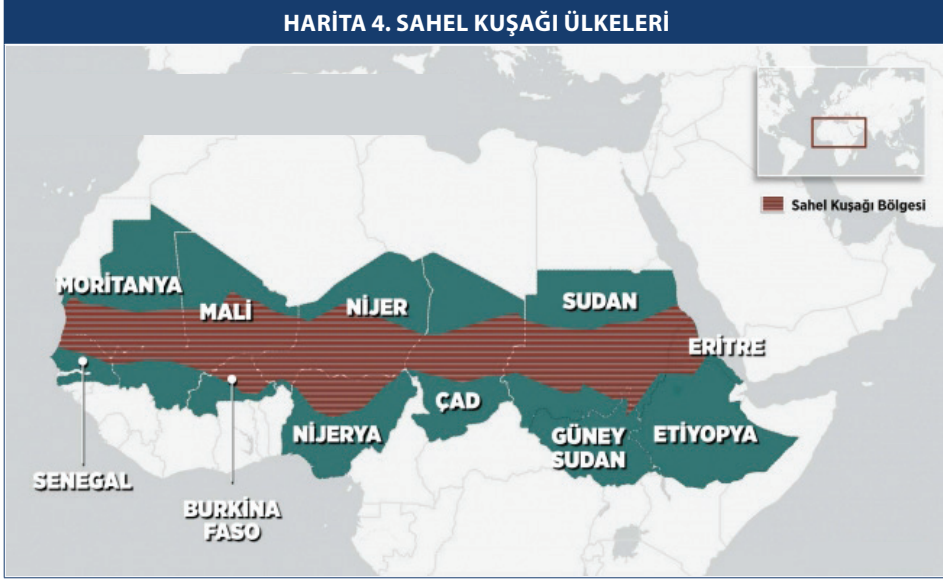
Kaynak: Aberfoyle International Security

Nitekim geçtiğimiz yıllarda Sahel Kuşağı'nda Nijer, Burkina Faso ve Mali'de yaşanan askeri gelişmelerden sonra cunta yönetimlerinin iktidarı ele alması söz konusu olmuştur. Sonrasında ise bu üç ülke Batı'ya karşı alternatif arayışları, Fransız askerlerinin ülkelerinden kovulması ve ülkelerinde Fransa ve ABD'nin istenmemesine yönelik söylemlerle gündeme gelmiştir. Dolayısıyla özellikle Nijer'de yaşananlardan sonra Fransız askerlerinin Çad'a geçmesi söz konusu olmuştur.<sup>28</sup> Buna binaen Sahel Kuşağı'nda Çad belki de Batı'nın son "güvenli limanı" olarak görülmektedir.

26 Alexandre Marc, "The Death of Chadian President Idris Déby Itno Threatens Stability in the Region", Brookings, 29 Nisan 2021, <https://www.brookings.edu/articles/the-death-of-chadian-president-idris-deby-itno-threatens-stability-in-the-region/>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2024).

27 "The Fallout in Chad from the Fighting in Darfur", ReliefWeb, 10 Ağustos 2023, <https://reliefweb.int/report/chad/fallout-chad-fighting-darfur/>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2024).

28 "Military: First French Convoy Withdrawing from Niger Arrives in Chad", VoA, 19 Ekim 2023, <https://www.voanews.com/a/military-first-french-convoy-withdrawing-from-niger-arrives-in-chad/7317461.html>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2024).



Sudan bağlamında Çad'a bakıldığında Dagaló'nun Çad kökenli bir aileden geldiği ve Çad ordusunda general rütbesinde bir kuzenin olduğu bilinmektedir. Buna binaen Dagaló'nun bu bağları Çad siyasetine etki edebilecek potansiyeli olduğunu göstermektedir.<sup>29</sup> Ayrıca 6 Mayıs 2024'te Çad'da gerçekleştirilen cumhurbaşkanı seçimi<sup>30</sup> sonrası süreç dikkate alındığında ülkedeki kırılğan siyasi yapının farklı bir risk olarak bulunması dikkat çekmektedir. Nitekim Dagaló'nun ihtiyaç duyması halinde Çad'dan yabancı savaşçı askerleri HDK'ye dahil etmesi ise çatışma sahasının Çad'ı da kapsayacak şekilde genişlemesine sebep olma riskini barındırmaktadır.

## ABD

ABD'nin Sudan'daki temel amacının ateşkese ulaşılması ve bunun kalıcı kılınması olduğu bilinmektedir. Ayrıca bu ülkede sivil bir hükümetin kurulması da Washington'ın temel amaçları arasında yer almaktadır. Sudan'da olayların başlamasının ardından ABD mali yardımlarını askıya almıştır. Ancak sivil hükümetin kurulması ile askıdaki mali desteğin hayata geçirilmesinin tekrar mümkün olacağı düşünülmektedir. Öte yandan ABD, Sudan konusunda sorumluluğu olduğunu düşünmektedir. Bu kapsamda ABD, Afrika genelinde

29 "Sudan's Connections with CAR, Chad Could Cause Conflict to Spread", Africa Defense Forum, 30 Mayıs 2023, <https://adf-magazine.com/2023/05/sudans-connections-with-car-chad-could-cause-conflict-to-spread>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2024).

30 Ruth Maclean, "Chad Election 2024: What to Know", *The New York Times*, 30 Nisan 2024.



yaşayan toplumların geleceklerini belirlemelerinde seçenekler sunabileceğini de düşünmektedir.<sup>31</sup>

ABD'nin genel olarak Afrika politikasında olduğu gibi Sudan'da da Rusya ve Çin'in politikalarının karşısında politika izlediği görülmektedir. Bununla birlikte Sudan'daki ekonomik ve jeopolitik çıkarlarını korumak da Washington için önem taşımaktadır. Ayrıca Sudan politikasının diğer temel parametresi ise terör örgütleri ile mücadeledir.<sup>32</sup>

ABD için Sudan jeopolitik konumu ve sahip oldukları itibarıyla da önemlidir. Bu önem Nil Vadisi'nin yüzde 60'ını kapsamaması, Mısır ve Etiyopya arasında yaşanan Rönesans Barajı kaynaklı sorunda önemli bir role sahip olması, altın, uranyum, bakır ve gümüş gibi değerli madenlere sahip olması, dünya ticaretinin yüzde 15'inin geçtiği Kızıldeniz üzerinde önemli bir konumda yer alması,<sup>33</sup> kola üretiminde yoğun olarak ve yine çeşitli içecek ve şekerleme dahil gıda, boya ve kozmetik sektörlerinde de kullanılan Arap zamkının yüzde 80'ini elinde bulundurmasından kaynaklanmaktadır.<sup>34</sup>

Bununla birlikte Rusya ve Çin etkilerinin kırılması, göç ve bununla bağlantılı olarak terör ve son olarak bölgesel müttefiklerini birbirine düşürebilecek irasyonal ittifaklar ABD'nin Sudan'a ilgisinin üç temel nedenidir.<sup>35</sup> Bu kapsamda ilk olarak Rusya ve Çin etkilerinin kırılması ortaya çıkmaktadır. Rusya-Ukrayna savaşından kaynaklı olarak Rusya'ya dönük yaptırımlar Sudan'daki altınlar ile aşılmaktadır. Bu kapsamda Rusya'nın M-Invest şirketi ile kendisine uygulanan yaptırımları aştığına yönelik ABD'de bir algı mevcuttur.<sup>36</sup> Öte yandan Çin ise Sudan'da köprü, boru hattı, tekstil fabrikası ve demir yolu gibi yatırımlarla varlığını konsolide etmektedir.<sup>37</sup> Dolayısıyla Washington, Rusya ve Çin'in Sudan'daki

31 "The US and the Sudan Conflict: Motives and Ability to Influence Events", Arab Center for Research and Policy Studies, 27 Haziran 2023, <https://arabcenterdc.org/resource/the-us-and-the-sudan-conflict-motives-and-ability-to-influence-events>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2024).

32 Buğra Sarı, "Amerikan Ulusal Çıkarları ve Afrika", *Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, (Bahar 2012), s. 111.

33 Demirtaş, "Kızıldeniz Güvenliği", s. 10.

34 Richa Naidu ve Jessica DiNapoli, "Sudan Conflict Threatens Supply of Key Soft Drink Ingredient Gum Arabic", Reuters, 28 Nisan 2023.

35 "The US and the Sudan Conflict".

36 "Sanctions List Search", OFAC, <https://sanctionssearch.ofac.treas.gov/Details.aspx?id=29101>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2024).

37 Mohammed Alamin, "Sudan Plans \$640 Million Railway Revamp as It Relinks with World", Bloomberg, 16 Temmuz 2021, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-07-16/sudan-plans-640-million-railway-revamp-as-it-relinks-with-world>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2024); "Chinese Companies to Grow One Million Feddans of Cotton in Sudan", Sudan Tribune, 17 Ağustos 2016, <https://sudantribune.com/article58233>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2024).



varlıkları karşısında siyasi ve ekonomik dengeyi sağlamak için çeşitli stratejiler geliştirmeye çalışmaktadır.

İkinci neden olarak göç ve terör dikkat çekmektedir. Zira mevcut kriz sadece Sudan ile sınırlı kalmayıp başta komşu ülkeler olmak üzere çevre ülkeleri ve Avrupa'yı etkileme potansiyeline sahiptir. Ancak bu noktada göçün terör boyutu önemli bir risk unsurunu beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla Sudan krizinin daha fazla uzaması durumunda Somali'de faaliyet gösteren Şebab<sup>38</sup> terör örgütünün alan genişleterek Sudan'da yeni bir sığınak sağlamasından korkulduğu ABD tarafından belirtilmektedir.<sup>39</sup> Nitekim Şebab'ın Etiyopya ve Güney Sudan üzerinden Sudan'a geçme riskinin olduğu ifade edilmektedir. Bu durum Şebab terör örgütünün kendine özgü yapısı ve amaçlarından kaynaklı olarak çok mümkün gözüküyor olsa da Washington'ın böylesi bir riski görmesi Sudan'a yönelik ilgisinin diğer bir boyutunu öne çıkarmaktadır.

Son olarak irrasyonel ittifaklar da üçüncü nedeni oluşturmaktadır. Bu kapsamda ABD'nin bölgedeki müttefikleri olarak öne çıkan Mısır, Suudi Arabistan ve BAE başta olmak üzere Çad ve Etiyopya gibi iş birliğini sürdürdüğü ülkelerin birbirleriyle karmaşık ilişkiler ağına girmesi ile bölgenin daha karmaşık ve içinden çıkılmaz hale gelmesi ihtimali de Washington'ı kaygılandırmaktadır. Bu bağlamda Suudi Arabistan ve Mısır'ın Burhan'ı desteklemesi söz konusu iken BAE'nin ise Dagalo'ya destek verdiği görülmektedir. Yine Rönesans Barajı krizi kapsamında Mısır'ın Burhan'ı ve Etiyopya'nın da Dagalo'yu desteklemeleri ihtimali bulunmaktadır. Çad'ın da Sudan'daki iç savaşa Dagalo'nun aile bağlarından kaynaklı ve yabancı askerleri HDK bünyesine katmaya yönelik müdahalesi ile Sahel Kuşağı'nın daha da istikrarsızlaşmasından kaygı duyması muhtemeldir.

## SUUDİ ARABİSTAN

Sudan her ne kadar Afrika Kıtası'nda yer alsada Ortadoğu ile kıtayı birbirine bağlayan bir köprü konumunda yer almaktadır. Sudan'a Beşir döneminden bu yana Suudi Arabistan ve BAE destek vermiştir. Hatta Sudan 2015'te Husiler kar-

38 Afrika Boynuzu'nda en etkili terör örgütü olan Şebab 2006'nın ikinci yarısında Güney Somali'nin çoğunu ele geçiren Somali İslam Mahkemeleri Birliği'nin milis gücü olarak bulunmaktaydı. Daha çok Somali'nin başkenti Mogadişu ve çevresinde gücü bulunan Şebab terör örgütü Somali Federal Hükümetine ve AFB'ye karşı gerilla savaşı ve terörist taktikler kullanarak, bölgesel alt klanlardan milislerini toplayarak Somali'de çeşitli bölgelerdeki stratejik yerler üzerinde geçici veya sürekli kontrol sağlamaya çalışmaktadır. 2012'de El-Kaide'ye bağlılık yemini eden Şebab'ın temel amacı Somali Federal Hükümetini devirmek, yabancı güçleri Somali'den çıkarmak ve şeriate dayalı bir devlet kurmaktır. Daha detaylı bilgi için bkz. Harun Maruf ve Dan Joseph, *Inside Al-Shabaab: The Secret History of Al-Qaeda's Most Powerful Ally*, (Indiana University Press, Bloomington: 2018).

39 "The US and the Sudan Conflict: Motives".

şısında savaşması için Yemen'e asker göndermiştir.<sup>40</sup> 2016'da Sudan'ın İran ile ilişkilerini kesmesi ise bir kırılma noktası olmuştur.<sup>41</sup> Ancak günümüzde Suudi Arabistan'ın Sudan'da Burhan ile hareket ettiği bilinmekte ve bunun birtakım nedenleri bulunmaktadır.

Suudi Arabistan özellikle Kızıldeniz'deki stratejik çıkarlarını Türkiye, İran, Rusya ve BAE gibi potansiyel rakiplerden korumaya çalışmaktadır. Ayrıca Sudan'ın istikrarı Suudi Arabistan'ın petrole bağımlılığını azaltma, ekonomisini çeşitlendirme ve ekonomi, turizm, sağlık ve eğitim gibi çeşitli konularda hizmet sektörünü geliştirme planı olan "Vizyon 2030" gündemi için önemlidir. Bu bağlamda Suudi Arabistan'ın sıfır karbonlu akıllı şehir projesi olan NEOM'a ve Kızıldeniz kıyısındaki turistik yerlere yönelik planları kapsamında Vizyon 2030 gündemi Sudan'daki sorunlardan olumsuz etkilenme riskini taşımaktadır. Ayrıca Veliaht Prens Muhammed bin Selman, ülkesinin ekonomisini çeşitlendirerek ticaret ve turizm alanlarında Suudi Arabistan'ı merkez olarak konumlandırmak istemektedir. Özetle Suudi Arabistan'ın Sudan'daki tarım, telekomünikasyon, enerji, su, temizlik ve ulaşım gibi sektörlerdeki yatırımlarını koruma çabası ve ayrıca Muhammed bin Selman'ın bölgesel liderlik arzusu Riyad yönetiminin Sudan'daki politikasını açıklayan unsurlardır.<sup>42</sup>

## BAE

Körfez'de BAE, Suudi Arabistan'ın aksine HDK'nin lideri Dagalo ile birlikte hareket etmektedir. Her ne kadar Suudi Arabistan ve BAE birçok bölgesel konuda ve dosyada birlikte hareket edip iş birliği yapmış olsa da aralarında zaman zaman son derece rekabetçi ilişkilerin yaşandığı da görülmektedir. Bu kapsamda Abu Dabi yönetimi Sudan'da Dagalo'yu destekleyerek kendi çıkarları doğrultusunda rekabetini sürdürmektedir. BAE ve Suudi Arabistan özellikle madencilik, tarım arazileri ve altyapı projeleri bağlamındaki ekonomik çıkarlar olmak üzere temelde üç konuda rekabet etmektedir.<sup>43</sup>

Bu bağlamda BAE'nin Sudan politikasının Beşir yönetiminden kalanları ülke siyasetinden arındırmak, Kızıldeniz ve Afrika Boynuzu'ndaki stratejik çıkarlarını korumak, gıda tedarikini güçlendirmek için Sudan'da tarıma yatırım yapmak an-

40 Samy Magdy, "Sudan Drawing Down Troops in Yemen in Recent Months", AP, 30 Ekim 2019.

41 "Sudan Severs Diplomatic Ties with Iran", Sudan Tribune, 4 Ocak 2016, <https://sudantribune.com/article55954>, (Erişim tarihi: 7 Nisan 2024).

42 Giorgio Cafiero, "Saudi Arabia's Diplomatic Energy, Soft Power in Sudan", Aljazeera, 15 Mayıs 2023.

43 Talal Mohammad, "How Sudan Became a Saudi-UAE Proxy War", *Foreign Policy*, 12 Temmuz 2023.

cak bu konuda bu ülkede ortağı gördüğü Dagalo ile ilerlemek ve Sudan'da altının kontrolünü sağlamak olduğu anlaşılmaktadır.

## RUSYA

Rusya'nın son yıllarda Afrika'daki nüfuzu ve operasyonlarında önemli artış dikkat çekmektedir. Bu kapsamda Moskova yönetiminin kıtadaki en dikkat çeken faaliyetleri Libya'dan Orta Afrika Cumhuriyeti'ne kadar olan ve Mali, Burkina Faso ve Nijer'den Kızıldeniz'e kadar giden hatta kendisini göstermektedir. Dolayısıyla bu iki hattın kesişiminde yer alan Sudan, Rusya açısından da önemli bir yere sahiptir. Ayrıca Sudan'ın Kızıldeniz'e olan kıyısı Rusya için Kızıldeniz'e erişim açısından da önemli bir cazibe oluşturmaktadır.<sup>44</sup>

Sudan'da savaşan taraflara bölgesel ve küresel güçlerin desteklerinin yanı sıra uluslararası aktörler de bu krizde önemli rol oynamaktadır. Öyle ki Sudan, ABD'nin Afrika'da Rusya ile nüfuz mücadelesinin önemli bir sahası olmaktadır. Bu noktada Sudan'da iç savaşın başlamasından sonra mali yardımlarını askıya alan Washington'ın aksine Moskova'nın paralı asker grubu Wagner'in (African Corps) HDK'ye Sudan ordusu ile savaşması için silah sağladığı iddia edilmektedir.<sup>45</sup> Rusya'nın Sudan politikasında Kızıldeniz'de deniz üssü arayışı ve African Corps üzerinden bu ülkede sürece dahil olmanın yanı sıra ticari çıkarlarını koruma ve kıtadaki operasyonlarını emtia ve enerji kaynakları üzerinden sürdürme arayışları öne çıkmaktadır.

## TÜRKİYE

Türkiye, Sudan'da yaşanan krizin başından bu yana ülkedeki her iki aktörle de görüşebilen ve iki tarafın da dikkate alarak saygı duyduğu ülkeler arasındadır.<sup>46</sup> Türkiye'nin Sudan'da izlediği denge politikası günümüze kadar iyi bir şekilde ilerlemiştir. Türkiye'nin Sudan'daki temel amacı ise istikrarın sağlanması ve ticaretin hacim kazanarak devam etmesine yöneliktir. Türkiye, Sudan'da istikrarsızlık üzerinden veya gayrimeşru yollardan ticari faaliyetlerini devam ettiren diğer aktörlerden bu noktada ayrılmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin bireylerden ziyade yapılar

44 Leonardo Jacopo Maria Mazzucco, "Slow, but Persistent: Russia's Overseas Basing Strategy in the Red Sea and the Gulf of Aden", Gulf International Forum, <https://gulifif.org/slow-but-persistent-russias-overseas-basing-strategy-in-the-red-sea-and-the-gulf-of-aden>, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2024).

45 Nima Elbagir, Gianluca Mezzofiore, Tamara Qiblawi ve Barbara Arvanitidis, "Evidence Emerges of Russia's Wagner Arming Militia Leader Battling Sudan's Army", CNN, 21 Nisan 2023.

46 "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan 'Sudan' Diplomasisi", TRT Haber, 20 Nisan 2023.

üzerinden ilerlemesi de yine bu ülkedeki diğer aktörlerden ayrıldığı önemli bir nokta olarak dikkat çekmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin sahip olduğu ve diğer aktörlerden ayrıştığı özelliklerinin yanı sıra Afrika'da Somali örneğinde olduğu gibi devlet inşası ve kapasitesi oluşturması da Sudan'daki krizin çözümüne ve sürdürülebilir istikrara önemli katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Ancak bunun zaman alıcı bir süreç olduğu da unutulmamalıdır.

Sudan'daki krizin en önemli boyutlarından biri şu aşamada insani kriz olarak dikkat çekmektedir. Türkiye'nin öncelikli olarak insani krize müdahil olması önümüzdeki haftalarda yaz dönemine girilmesiyle ortaya çıkacak kuraklıktan kaynaklı yeni bir krizin de bir nebze önlenmesine imkan sağlayabilecektir. Türkiye'nin dünya genelinde insani diplomasi alanındaki başarıları önemli bir avantaj olarak bulunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin Sudan'da insani diplomasiyi ön plana alarak ilerlemesi Sudan'a ve Sudan halkına büyük fayda sağlama potansiyeline sahiptir.



# ÇÖZÜM İÇİN ATILAN ADIMLAR

---

Sudan'da iç savaşın ardından geçen bir yılda çözümsüzlük halen devam etmektedir. İç savaşın durdurulması için geçtiğimiz yıl farklı zamanlarda bölgesel ve küresel aktörlerin içinde yer aldığı çözüme yönelik çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Bu kapsamda Cidde Görüşmeleri, Komşu Ülkeler Girişimi, AfB nezdinde çözüm önerileri, BM'nin Genişletilmiş Mekanizması ve IGAD'ın farklı zamanlardaki girişimleri söz konusu olsa da hiçbirinden başarılı bir sonuç elde edilememiştir.

Bu kapsamda belki de en çok bilinen ve öne çıkan ABD, Suudi Arabistan ve Sudan arasında gerçekleştirilen Cidde Görüşmeleri<sup>47</sup> ise siyasi iradeden yoksun ve başarısız bir görüşme olarak süreç içinde yer almıştır. Diğer taraftan Doğu Afrika alt bölgesel sisteminde etkili bir yere sahip olan IGAD içinde özellikle mülteci akınlarından en fazla etkilenen ülkelerden olan Mısır ve Çad'ın yer almaması da çözüm girişimlerinin<sup>48</sup> netice vermemesinin temel nedenleri arasındadır. Yine görece daha düşük profilli katılımın olması AfB nezdinde çevrim içi gerçekleştirilen toplantının başarıya ulaşamamasını beraberinde getirmiştir.

Öte yandan en son toplantısını 20 Şubat 2024'te yapan ve Sudan krizinin çözümüne ilişkin olan BM'nin Genişletilmiş Mekanizması'na AfB Komisyonu, IGAD, BM, Arap Devletleri Birliği, Avrupa Birliği (AB), Mozambik, Çad, Cibuti

---

47 "Sudan Peace Talks Continue in Jeddah: Saudi Arabia", TRT World, <https://www.trtworld.com/africa/sudan-peace-talks-continue-in-jeddah-saudi-arabia-15556687>, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2024).

48 "IGAD to Co-Facilitate the Sudan Humanitarian Ceasefire Talks in Jeddah", IGAD, 27 Ekim 2023, <https://igad.int/igad-to-co-facilitate-the-sudan-humanitarian-ceasefire-talks-in-jeddah>, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2024).

ve Arap Birliği, Mısır, Etiyopya, Fransa, ABD, İngiltere, Norveç, Türkiye, Katar ve BAE katılmıştır. En geniş katılımın sağlandığı BM'nin Genişletilmiş Mekanizması'ndan günümüze kadar somut bir çözüm önerisi çıkmamıştır.<sup>49</sup> Ancak krizin çözümüne yönelik çabaların genel anlamda başarısızlıkla sonuçlanması ve bunun yanı sıra günümüzde Darfur'da yeni bir savaş riskinin bulunması Sudan'da barış ortamının kısa vadede sağlanamayacağını gösterir niteliktedir.

---

49 "The Expanded Mechanism Meets the AU High-Level Panel for Sudan", ReliefWeb, 23 Şubat 2024, <https://reliefweb.int/report/sudan/expanded-mechanism-meets-au-high-level-panel-sudan>, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2024).

# İÇ SAVAŞIN İKİNCİ YILINDA SUDAN VE DARFUR: QUO VADİS?

Sudan'ın batısında yer alan Darfur kuzey, güney, doğu, batı ve orta olmak üzere beş federal bölgeye ayrılmıştır. Bu bağlamda başkenti el-Faşir olan Kuzey Darfur bu bölgelerden biridir.<sup>50</sup> El-Faşir, Kuzey Darfur'un güney kısmında yer almakta olup aynı zamanda Güney Darfur bölgesine ve dolayısıyla bu bölgenin başkenti Nyala'ya da oldukça yakın konumda yer almaktadır. Bunların yanı sıra el-Faşir, Darfur'un kültürel ve tarihi başkenti olmakla birlikte sembolik bir öneme sahiptir. Bu önem ise geçmişte 1673-1874 arasında yani sömürgecilik dönemi öncesinde Darfur Sultanlığı'nın başkenti olmasından kaynaklanmaktadır.<sup>51</sup>

El-Faşir stratejik açıdan da büyük öneme sahip bir konumdadır. Kuzey Darfur'un bulunduğu arazinin büyük bölümü çöl de olsa Darfur bölgesinde yer alan toprakların neredeyse yarısını oluşturan Kuzey Darfur'un en önemli kenti olarak el-Faşir öne çıkmaktadır. Çad ve Libya'ya sınırları bulunan Kuzey Darfur'un büyük bir kısmı Sudan ordusu tarafından kontrol edilmektedir. Ancak HDK'nin Kuzey Darfur'da Libya sınırını kontrol ettiği bir bölge bulunmaktadır. Bu bağlamda Libya'da Halife Hafter'in kontrol ettiği Sudan sınırındaki bölge ile HDK'nin Kuzey Darfur'da kontrol ettiği bölge birbirine komşu durumdadır. Dolayısıyla BAE ile birlikte Libya'da Hafter de Dagal'o'nun müttefiki konumundadır. Bu noktadan hareketle Libya'da 2 bin askeri-

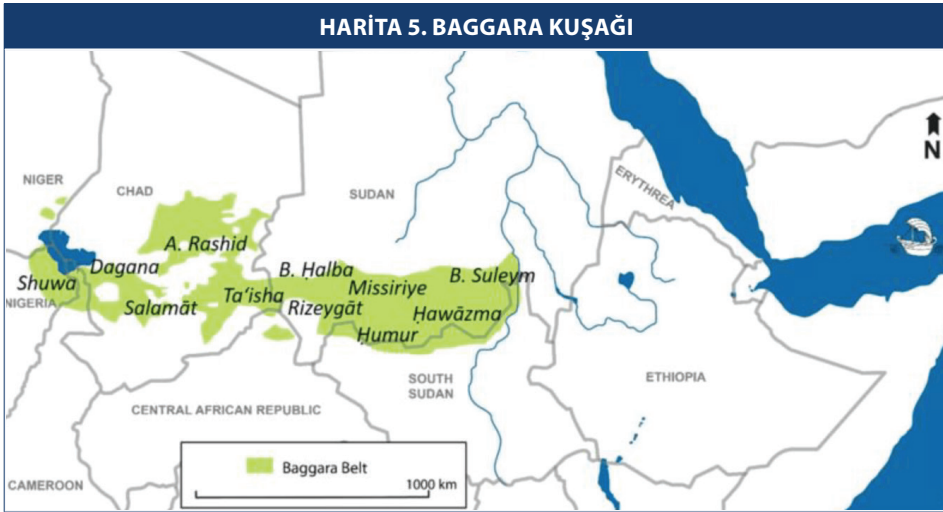
50 Camerun Hudson, "Preventing Another Darfur Genocide", CSIS, 25 Nisan 2024, <https://www.csis.org/analysis/preventing-another-darfur-genocide>, (Erişim tarihi: 9 Nisan 2024).

51 Yousuf Sulayman Saeed Takana, *Darfur Struggle of Power and Resources, 1650–2002 an Institutional Perspective*, (CHR Michelsen Institute, Norveç: 1965), s. 142.



nin olduğu tahmin edilen African Corps ile ilişkili olan güneydeki Libyalı milislerin HDK'ye yakıt, karadan havaya füze ve uçaksavar silahlar sağladığı ifade edilmektedir. Yine savaştan önce Wagner olarak bilinen özel askeri şirketin Sudan'da HDK milislerini eğittiği bilinmektedir.<sup>52</sup>

Libya sınırının yanı sıra Çad'ın da HDK'ye özellikle yakıt kaçakçılığı konusunda önemli bir geçiş merkezi olduğu ifade edilmektedir. Nitekim Kuzey Darfur'da Çadlı milislerin varlığı zaman zaman raporlara yansımaktadır. Ayrıca African Corps, Libya ve BAE tarafından Dagal'o'ya sağlanan silahların Çad üzerinden geçtiği de iddialar arasında yer almaktadır. Yine Orta Afrika Cumhuriyeti'nde bin kişilik birliğinin bulunduğu söylenen African Corps'un Sudan'da HDK ile iş birliği yaptığı iddialar arasında bulunmaktadır. Güney Sudan da bu kapsamda HDK'ye yakıt sağlamakla suçlanmaktadır.<sup>53</sup>



Kaynak: Manfredi ve Roset, "Towards a Dialect History of the Baggara Belt".

Kuzey Darfur'un stratejik açıdan diğer bir önemi ise HDK'nin üye toplamasına yöneliktir. Kuzey Darfur, HDK'nin desteğinin ve üye alımının çoğunun sağlandığı Baggara Arap Kuşağı olarak adlandırılan bölgenin hemen kuzeyinde yer almaktadır.<sup>54</sup> Büyük oranda Burhan yönetimindeki ordu güçleri tarafından kontrol edilen Kuzey Darfur, sınırları içinde çok kısıtlı bir desteğe sahip olan HDK karşısında oldukça önemli bir kale niteliğindedir. Dolayısıyla Sudan ordu güçleri

52 Hager Ali, "The War in Sudan: How Weapons and Networks Shattered a Power Struggle", *German Institute for Global and Area Studies*, Sayı: 2, (Şubat 2024).

53 "The War in Sudan".

54 Stefano Manfredi ve Caroline Roset, "Towards a Dialect History of the Baggara Belt", *Languages*, Cilt: 6, Sayı: 3, (2021), s. 4.

el-Faşir'in kaybetmeyi göze alamayacak derecede stratejik öneme sahip olduğunun bilincinde hareket etmektedir.

Öte yandan el-Faşir, Sudan'ın Darfur dışındaki tüm bölgelerinin Darfur'a açılan kapısı konumundadır. Hatta Darfur'daki bir bölgeye gidilmek istendiğinde ilk durak olarak el-Faşir'e uğranılması gerekmektedir. Bununla birlikte el-Faşir'deki halimamı Sudan ordusu için yakın hava desteği, helikopter ve ulaştırma filolarına da ev sahipliği yapmaktadır. Dolayısıyla geçtiğimiz Nisan'dan bu yana Sudan ordusunun HDK güçlerini Hartum ve çevresinden uzaklaştırmaya yönelik amacı da dikkate alındığında HDK milislerinin Darfur'a daha çok yönelmesi söz konusu olacaktır. Dolayısıyla bu kapsamda el-Faşir'in önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Sudan ordusunun son dönemde el-Faşir bölgesine diğer bölgelerden asker kaydıracağı görülmektedir.<sup>55</sup> El-Faşir'in sahip olduğu stratejik konum nedeniyle gerek görülmesi durumunda Sudan ordusunun HDK kontrolünde olan Darfur'un diğer dört bölgesine de asker sevkiyatı gerçekleştirmesi beklenebilir. Bu süreç doğal olarak yeni bir savaşın kaçınılmaz hale gelmesi riskini taşımaktadır.

Batı Darfur'da 1,9 milyon, Doğu Darfur'da 1,3 milyon, Orta Darfur'da 1,8 milyon, Güney Darfur'da 4 milyon ve Kuzey Darfur'da 2,8 milyon insanın yaşadığı dikkate alındığında el-Faşir'de yükselen tansiyonla birlikte bölgede geçmişteki gibi bir katliam veya etnisiteye dayalı bir şiddetin artması konusunda riskler bulunmaktadır. Öte yandan böyle bir savaşın yaşanması durumunda Darfur'da bulunan yaklaşık 12 milyon nüfusun öncelikle Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Güney Sudan'a göç etmesinin yeni bir göç krizini ve dolayısıyla büyük bir insani krizi meydana getirmesi kaçınılmaz olacaktır.

<sup>55</sup> Rania Abu Shamala, "Sudan Slams US for Failure to Condemn Rapid Support Forces Attacks 'in a Clear, Unequivocal Manner'", Anadolu Ajansı, 26 Nisan 2024.



# İKİNCİ DARFUR KRİZİ KAPIDA MI?

---

Sudan'da bir yılı geçkin süredir devam eden iç savaşın en temelde insani, ekonomik, göç ve güvenlik boyutları bulunmaktadır. Ancak el-Faşir'de yaşanacak bir savaş sadece Sudan'da yaşayan halk için bir tehlike arz etmemekte ve 6 Mayıs 2024'te cumhurbaşkanı seçimini tamamlayan Çad için de büyük bir göç dalgasını beraberinde getirme riskini taşımaktadır. Mevcut durumda Çad-Sudan sınırında halihazırda 700 binden fazla Sudanlı mülteci bulunmaktadır.<sup>56</sup> Bu sayıya yenilerinin eklenmesi durumu seçim sonrası Çad siyaseti için olumlu bir senaryo olarak görülmemektedir.

Afrika'daki en büyük mülteci krizine ev sahipliği yapan Güney Sudan aynı zamanda sık sık yaşanan şiddetli doğal afetlerle de karşı karşıya gelmektedir. Ayrıca BM'ye göre Nisan-Temmuz 2024 arasında Güney Sudan'da 7 milyondan fazla insanın kriz düzeyinde gıda güvensizliğiyle karşı karşıya geleceği tahmin edilmektedir.<sup>57</sup> Nitekim küresel iklim değişikliğinin ortaya çıkaracağı etkilerle birlikte düşünüldüğünde Güney Sudan'ın acil insani yardıma ihtiyaç duyması beklenebilir. Böylesi bir ortamda bir de Darfur'da yeni bir savaş kaynaklı kriz nedeniyle Güney Sudan'ın yeni bir göç dalgasına maruz kalması ülkedeki insani kriz ortamının seviyesini artırma riski taşımaktadır.

<sup>56</sup> "Sudan İç Savaşının Birinci Yıl Dönümünün Bilançosu".

<sup>57</sup> "The South Sudan Crisis, Explained", CONCERN Worldwide US, 6 Şubat 2024, <https://concernusa.org/news/south-sudan-crisis-explained>, (Erişim tarihi: 11 Nisan 2024).

Kısacası el-Faşir üzerinden yaşanacak bir savaş sadece el-Faşir, Kuzey Darfur, Darfur ya da Sudan üzerinde yaşayan milyonlarca insan için bir felaket olmayacak aynı zamanda bölge ülkelerini de olumsuz etkileyecektir. Böylesi bir sürecin yaşanması durumunda 2003'te meydana gelen Darfur Krizi'ne benzer bir krizin gerçekleşmesi mümkündür.<sup>58</sup> Hatta Darfur'da bir savaş çıkarsa bölgede etnik şiddetin belirme riski de bulunmaktadır. Dolayısıyla Sudan'da süregelen iç savaşın bir an önce son bulması için uluslararası toplumun bütüncül bir şekilde hareket etmesi oldukça önemlidir. Aksi takdirde Sudan ve çevresi önümüzdeki günlerde adından insani krizlerle sıkça söz ettirecektir. Uluslararası toplumun Sudan'ı ne kadar ciddiye aldığına yönelik soru işaretleri bulunmaktadır. Ancak hatırlatmak gerekirse Sudan'da yaşanan krizi ciddiye almak sadece Sudanlılar için değil aynı zamanda bölgenin istikrarı ve küresel barış ve güvenlik için de hayati önem taşımaktadır.

---

58 "Q&A: Sudan's Darfur Conflict", BBC, 23 Şubat 2010.

# SONUÇ: SUDAN'DA ÇÖZÜME YÖNELİK ÖNERİLER

---

Sudan'da geçen bir yılın ardından mevcut sorunun ülke içinde ya da sadece komşu ülkelerle çözülemeyeceği görülmüştür. Zira Sudan içindeki aktör sayısının ve bu aktörlerin farklı ülkelerle ittifaklarının fazla olması, krizden kaynaklı göç sorununun en az altı komşu ülkeyi doğrudan etkilemesi, Sahel Kuşağı'nda yaşanan gelişmelerden kaynaklanan ve bölgede etnik unsurlar arasındaki mücadelelerin iç içe geçmiş ve karmaşık bir yapıda bulunması, sınırların geçirgenliği nedeniyle Sudan'a sürekli olarak silah sevkiyatının yapılması ve birçok uluslararası aktörün Sudan'daki sürece dahil olması sorunun çözümünü karmaşıktırmaktadır. Ancak bu kadar karmaşık bir sorunun en temelde etkilediği kesim Sudan halkı ve zaten ekonomik sorunlar ve gıda güvensizliği başta olmak üzere birçok açıdan kırılgan ve savunmasız durumda olan çevre ülkelerin halklarıdır.

Sudan'da başarılı bir çözüm için atılması gereken adım öncelikli olarak bu ülkeye silah sevkiyatının durdurulmasıdır. Devamında ise bölgedeki insani krizin sona erdirilmesi ve Sudan'ın yeniden inşası için uluslararası bir iş birliği gerekmektedir. Ancak tek bir ülke ya da küçük bir grup ülke Sudan'daki yıkımın altından kalkabilecek potansiyele sahip değildir. Nitekim küresel sistemde yaşanan dönüşümün etkilerinin birçok bölgede kendisini göstermesi söz konusudur. Bu bağlamda İsrail'in Gazze'deki soykırım faaliyetleri, Rusya-Ukrayna savaşının etkileri, Avrupa'nın kendi içindeki sorunları, Afrika'da çeşitli bölgelerde yaşanan sorunlar ve küresel terörle mücadelenin yanı sıra küresel lidersizlik ve BM'nin küresel sorunların çözümündeki etkisizliği Sudan krizi açısından çıkmazın daha fazla büyümesine neden olmaktadır.

Bu kapsamda Sudan'da insani konular, güvenlik konuları, çatışma sonrası sivil hükümetin kurulması için uzun vadeli vizyon ve iyi yönetim gibi temel konuların bulunacağı ve krizin her aktörünün de içinde yer alacağı kapsayıcı bir çözüm mekanizmasının oluşturulması gerekmektedir. Belki de küresel sistemde “Sudan için Forum Pazarı” olarak adlandırılabilir kısa, orta ve uzun vadeli sorunların ve çözüm önerilerinin paylaşılacağı bir mekanizma ile başlamak Sudan'ı ve bölgeyi az da olsa istikrara kavuşturabilme potansiyeline sahip olabilir.

Türkiye'nin küresel alanda insani yardımlar konusundaki tecrübesi tartışılmaz boyuttadır. Bu kapsamda diğer devletlerle iş birliği çerçevesinde Sudan'da insani yardımların başlatılması ve daha sonrasında devlet inşasına yönelik kapasite oluşturulması bu ülkede kısa vadede çözüme yönelik atılabilecek adımlar arasında bulunmaktadır. Sudan'a aktif katkı sağlayacak aktörler ve yapılar üzerinden destek verilmesi bu minvalde öne çıkmaktadır. Nitekim Türkiye'nin Sudan'daki Burhan, Dagalo ve hatta Sufi hareketlerle görüşebilme ve yakın hareket ederek eylem oluşturabilme kapasitesinin bulunduğu düşünülmektedir. Ancak Sudan'da iş birliği yapılırken belki de en fazla dikkat edilmesi gereken husus dönemsel kararların alınmamasına yöneliktir.

Sudan halkının yeni bir insani krizle ya da etnik şiddetle karşılaşmasını önlemek için de öncelikli olarak “koruma sorumluluğu” (*responsibility to protect*, R2P) üzerinden hareket edilebilir. Ayrıca forumda ele alınacak konular kapsamında Sudan'a insani, güvenlik, iyi yönetim ve uzun vadeli vizyon desteklerinin farklı ülkelerle oluşturulacak mekanizmalarla verilmesi çözüme katkı sağlayacaktır. Ancak böyle bir mekanizmanın hayata geçirilmesi durumunda rekabet ve meydan okumaların Sudan dosyası üzerinden körüklenmemesi de oldukça önem arz etmektedir.

Küresel lidersizlik söz konusu olsa da Sudan'daki krizin sona ermesi için hakim bir gücün taraflar üzerinde rıza oluşturabilme kapasitesine sahip olması sorunun çözümü açısından oldukça önem taşımaktadır. Bu durum da günümüz uluslararası sisteminde tek başına bir ülke ile olamayacak kadar zorluk barındırmaktadır. Ancak karar alma konusunda oluşturulabilecek ve oy çokluğu yoluyla yapılabilecek “anahtar/kilit mekanizma” ile Sudan'da barış, huzur ve istikrara yönelik ortamın sağlanmasına katkı sağlanabilir.

Sudan'daki çözüm arayışlarında bu ülkede yaşanan çok aktörlü siyasi yapıya ve silahsızlandırma, demobilizasyon ve reentegrasyon (*disarmament, demobilization and reintegration*, DDR) sürecine özel önem vermesi de gerekmektedir. Sudan'da hem uluslararası hem de yerel düzeyde yirmiden fazla siyasi aktör bulunmaktadır.

Bu süreçte tüm aktörlerle iletişim kurulması oldukça önemlidir. Zira herhangi bir aktörü sistem dışında bırakarak çözüm arayışına girilmesi yeni sorunların yaşanmasını beraberinde getirecektir. Bununla birlikte özellikle HDK lideri Dagaló'nun Sudan iç siyasetinde nasıl bir rol alacağını kesin şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

Kısacası Sudan'ın karşı karşıya olduğu güvenlik, insani ve siyasi istikrar sorunlarını ele almak üzere bir uluslararası forumun düzenlenmesi sorunun çözüme yönelik yeni bir yaklaşımı ortaya çıkarabilir. Hatta Sudan'da kalıcı barışın ve istikrarın sağlanması için kritik öneme sahip olma potansiyeli taşıyan girişimlerin geliştirilmesi, öncelikle acil müdahaleye ihtiyaç duyan Sudan özelinde değerlendirilmesi ve sonrasında da Afrika ülkeleri için "yeni bir model" olarak dikkate alınması bölgesel krizlerin çözümüne yönelik etkili bir yaklaşım olabilir.





# SUDAN'DA BİR YILIN MUHASEBESİ

## SUDAN İÇ SAVAŞININ DÜNÜ, BUGÜNÜ, YARINI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

TUNÇ DEMİRTAŞ

Bu rapor 15 Nisan 2023'te başlayan iç savaşın üzerinden geçen bir yılın ardından Sudan'da krizin nereden nereye geldiğini, maliyetini ve aktörlerini, uluslararası güçlerin Sudan'daki politikalarını ve hedeflerini, sorunun çözümü için atılan adımları ve girişimleri ele alarak gelecekte yeni bir Darfur krizinin yaşanıp yaşanmayacağını tartışmakta ve son olarak krizin çözümüne yönelik önerilerde bulunmaktadır.

Afrika ile Ortadoğu'yu birbirine bağlayan bir köprü konumunda yer alan Sudan'daki iç savaş sivillere ve devlet kurumlarına yönelik yıkıcı etkisi ve süregelen tehdit nedeniyle ülke tarihindeki en yıkıcı savaşlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Nitekim iç savaşın maliyetinin ve boyutlarının da bu bağlamda sadece ülkeye değil aynı zamanda bölgeye ve uluslararası topluma da geniş kapsamlı etkileri olmaktadır. İç savaş bölgesel istikrarı tehdit ederek milyonlarca insanı yerinden etmiş ve insani krize yol açmıştır. Ayrıca iç savaşın yayılma potansiyeli komşu ülkeleri de etkileyerek bölgede daha geniş çaplı bir istikrarsızlık dalgasına neden olma riskini de taşımaktadır.

Sahip olduğu stratejik konum ve doğal kaynaklar itibarıyla Afrika'da önemli bir mücadele sahası olarak öne çıkan Sudan'da yaşanan bu krizde yerel aktörlerin yanı sıra yabancı güçlerin de varlık gösterdiği bilinmektedir. Yabancı aktörlerden bazılarının politikalarının yerel aktörlerle karmaşık ilişkilerinin yanı sıra silah, ekipman ve milis güçleri gibi unsurların Sudan'a kolayca geçişine fırsat vermelerinin ülkedeki kriz ortamının devam etmesine neden olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla Sudan bağlamında yabancı aktörlerin amaçları, hedefleri ve politikaları birbirlerinden ayrışabilmekte ve Sudan krizine etki etmektedir. Bu nedenle uluslararası iş birliğiyle Sudan'daki iç savaşın sona erdirilmesi, ülkenin yeniden yapılandırılması ve kalkınması için barış, huzur ve istikrarın sağlanması Sudan halkının yanı sıra bölge, Afrika ve küresel sistem için kritik bir öneme sahiptir.

